

Izbori i izborni sistem u Crnoj Gori

Izbori i demokratija

- **Važnost izbora:** „Ne možemo zamisliti demokratiju bez izbora, ali možemo izbore bez demokratije”
- Izbori su glavna veza između građana i njihovih predstavnika
 1. Nužan osnov legitimiteta nosilaca političke moći
 2. Izvor i temelj legitimiteta državne vlasti unutar predstavničke demokratije
- Izbori mogu biti i **instrument manipulacija** - zbog čega je odabir izbornog sistema važan
- **Tipologija** izbornih sistema:
 - Većinski - fokus na stabilnost sistema i efikasnost izvršne vlasti
 - Proporcionalni - fokus na reprezentativnost i po cijenu političke nestabilnosti
 - Kombinovani

Efekti izbornog sistema

- Ključni elementi izbornog sistema koji proizvode posljedice po proporcionalnost i izborne rezultate:

1. Izborna formula

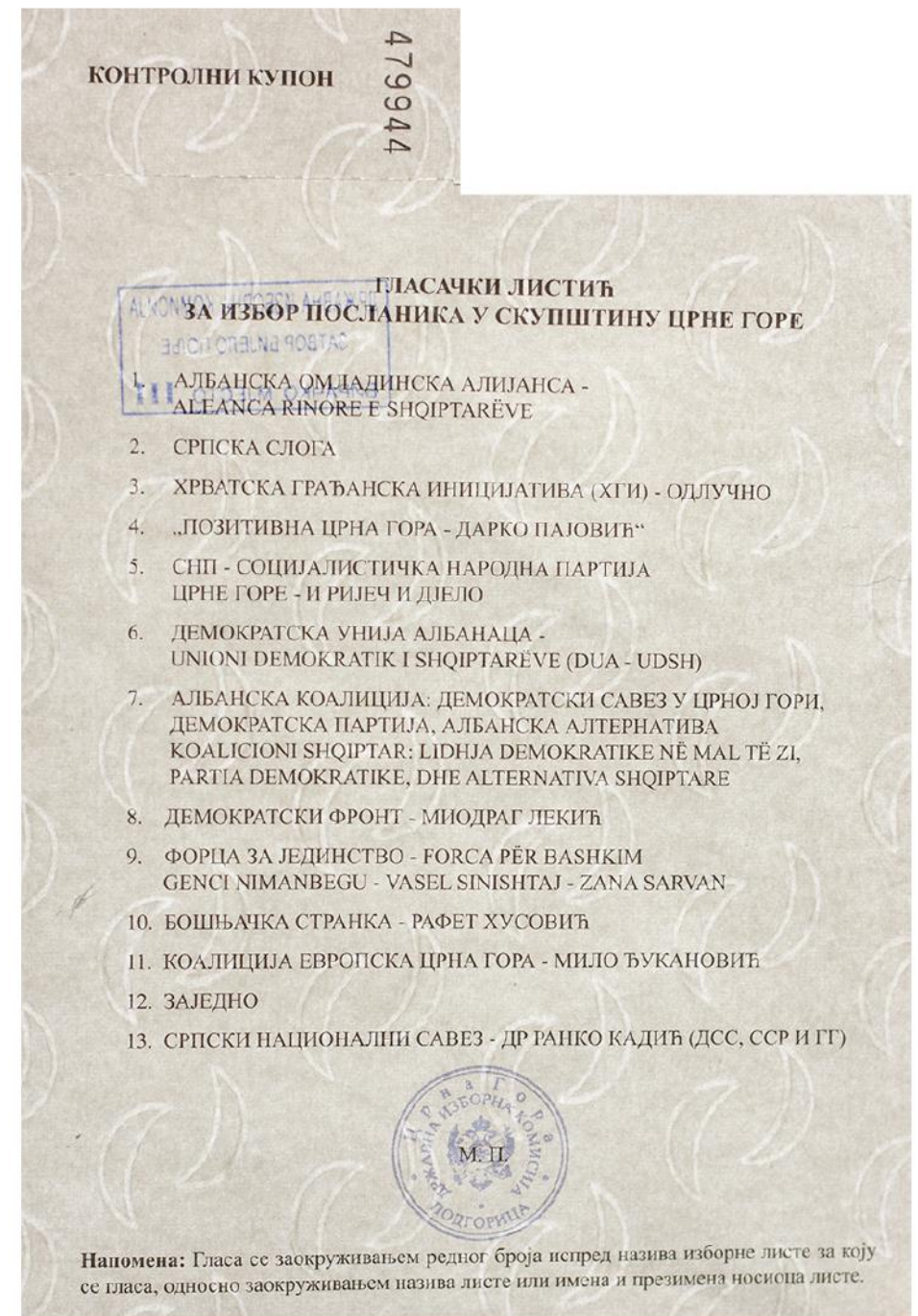
- Metoda raspodjele u prvom krugu
- Metoda raspodjele u drugom krugu
- Cenzus

2. Magnituda

- Veličina izborne jedinice
- Posebne mjere reprezentacije

3. Tip i način glasanja

- Ordinalno vs. Kategorijalno glasanje
- Tip izborne liste
- Kvote za povećanje učešća žena

Slika 1: Glasački listić korišćen na posljednjim parlamentarnim izborima održanim 2012. godine

Parlamentarni izbori u Crnoj Gori

Efekti izbornog sistema

Tabela 1: Pregled osnovnih strukturnih elemenata izbornog sistema u Crnoj Gori

Izbori	Veličina parlamenta	Izborni sistem	Broj izbornih jedinica	Veličina izborne jedinice	Cenzus	Tip izborne liste	Preferencijalno glasanje	Izborna formula
1990	125	SPL	20	1 - 29	4%	Zatvorena blokirana	Ne	D'Ont
1992	85	SPL	1	85	4%	Zatvorena blokirana	Ne	D'Hondt
1996	71	SPL	14	1 - 17	4%	Zatvorena modifikovana blokirana lista	Ne	D'Hondt
1998	73	SPL	1	73 (5)	3%	Zatvorena modifikovana blokirana lista	Ne	D'Hondt
2001	77	SPL	1	77 (5)	3%	Zatvorena modifikovana blokirana lista	Ne	D'Hondt

Izbori	Veličina parlamenta	Izborni sistem	Broj izbornih jedinica	Veličina izborne jedinice	Cenzus	Tip izborne liste	Preferencijalno glasanje	Izborna formula
2002	75	SPL	1	81 (4)	3%	Zatvorena modifikovana blokirana lista	Ne	D'Hondt
2006	81	SPL	1	81 (5)	3%	Zatvorena modifikovana blokirana lista	Ne	D'Hondt
2009	81	SPL	1	81 (5)	3%	Zatvorena modifikovana blokirana lista	Ne	D'Hondt
2012	81	SPL	1	81	3% 0.7 za manjinske liste, odnosno 0.35% za manjinsku listu hrvatske manjinske zajednice	Zatvorena blokirana lista	Ne	D'Hondt

Izborna formula - metod alokacije mandata

- Metode raspodjele u prvom krugu
 - Metod izbornog broja
 - **Metod najvećeg broja**
- Metode raspodjele u Drugom krugu
 - Metod najmanjeg ostatka
 - Metod najvećeg ostatka
 - Metod najvećeg prosjeka
- U Crnoj Gori od obnove višestranačja upotrebljava se **metoda najvećeg broja**

Metoda najvećeg broja

- Glasovi svake partije se dijele sa nizom djelioca kako bi se došlo do najvećeg **zajedničkog količnika**
- Partija sa **najvećim djeliocem** nakon svake faze procesa osvaja mandat, a njen zbir glasova je dijeljen sljedećim djeliocem
- Šest metoda: (1) Adamsova (2) Andreova (3) **D'Hondtova** (4) Huntingtonova (5) Imperijalijeva (6) Sainte-Lague

Izborna formula - cenzus

- **Zakonski cenzus**

- **Propisani** procenat glasova koji politička partija mora osvojiti da bi učestvovala u procesu raspodjele mandata

- **Prirodni cenzus**

- Minimalni procenat koji partija mora osvojiti u najpovoljnijim uslovima da bi osvojila prvi mandat
- Zavisi od veličine izbornog okruga i broj stranaka u njemu

- **Efektivni cenzus**

- Kompozitna varijabla zasnovana na zakonskom pragu i veličini izbornog

Tabela 2: Pregled odnosa cenzusa, veličine izborne jedinice i procenta rasutih glasova

Vrijeme održavanja izbora		Veličina izborne jedinice	Prohibitivna klauzula	Procenat „rasutih“ glasova
1.	1990.	1 – 29	4%	11.2
2.	1992.	85	4%	20.8
3.	1996.	1 – 17	4%	20.3
4.	1998.	73 (5)	3%	5.8
5.	2001.	77 (5)	3%	6.7
6.	2002.	1 (4)	3%	5.3
7.	2006.	81 (5)	3%	2.5
8.	2009.	81 (5)	3%	12
9.	2012.	81	3% 0.7 za manjinske liste, odnosno 0.35% za manjinsku listu hrvatske manjinske zajednice	2,7

Izvor: Vujović, Z. (2012). Parlamentarni izbori u Crnoj Gori 2012: Nastavak prevlasti socijalista i povratak Đukanovića. Političke analize. 13.

Izborna formula - cenzus

- Izborni cenzus **nije** svojstven samo proporcionalnim sistemima
- U Crnoj Gori izborni cenzus igra ulogu na lokalnim i parlamentarnim izborima (**partijskih lista - 3%**) i na predsjedničkim izborima (dvokružni većinski – **50% u prvom krugu**)
- **Pozitivna diskriminacija** prema etničkim manjinama
- U Crnoj Gori cenzus na parlamentarnim je neznatno varirao - između 3% i 4% (**umjereni cenzus**)

Izborna formula – proces dodjeljivanja mandata

1. Konstatovanje konačnih rezultata
2. Utvrđivanje ukupnog broja glasova svih izbornih listi
3. Utvrđivanje izbornih listi koje su prešle cenzus
4. Utvrđivanje izbornih listi koje nijesu prešle cenzus
5. Utvrđivanje izbornih rezultata listi hrvatskog naroda
6. Utvrđivanje izbornih rezultata listi manjinskih naroda
7. Kreiranje liste svih izbornih listi koje su stekle pravo učešća u raspodjeli mandata
8. Određivanje broja mandata

1. Konstatovanje konačnih rezultata

***Tabela 3:** Numerički izraz sprovedenog izbornog procesa na parlamentarnim izborima 2012. godine*

Broj upisanih birača	514055
Broj birača koji su glasali na biračkim mjestima	347424
Broj birača koji su glasali putem pisma	15290
Ukupan broj birača koji su glasali	362714
Broj primljenih glasačkih listića	515055
Broj neupotrijebljenih glasačkih listića	152321
Broj upotrijebljenih glasačkih listića	362714
Broj nevažećih glasačkih listića	5764
Broj važećih glasačkih listića	356950

Izvor: Državna izborna komisija Crne Gore, Akt. br. 846 od 15.10.2012. godine

2. Utvrđivanje ukupnog broja glasova listi

Tabela 4: Prikaz broja glasova izbornih listi po redosljedu na zbirnoj izbornoj listi

	NAZIV IZBORNE LISTE	Br. glasova	%
1.	ALBANSKA OMLADINSKA ALIJANSA - ALEANCA RINORE E SHQIPTARËVE	531	0,15%
2.	SRPSKA SLOGA	5275	1,48%
3.	HRVATSKA GRAĐANSKA INICIJATIVA (HGI) – ODLUČNO	1470	0,41%
4.	“POZITIVNA CRNA GORA – DARKO PAJOVIĆ”	29881	8,37%
5.	SNP – SOCIJALISTIČKA NARODNA PARTIJA CRNE GORE- I RIJEČ I DJELO	40131	11,24%
6.	DEMOKRATSKA UNIJA ALBANACA – UNIONI DEMOKRATIK I SHQIPTARËVE	2848	0,80%
7.	ALBANSKA KOALICIJA: DEMOKRATSKI SAVEZ U CRNOJ GORI, DEMOKRATSKA PARTIJA I ALBANSKA ALTERNATIVA KOALICIONI SHQIPTAR: LIDHJA DEMOKRATIKE NË MAL TË ZI,PARTIA DEMOKRATIKE DHE ALTERNATIVA SHQIPTARE	3824	1,07%
8.	DEMOKRATSKI FRONT – MIODRAG LEKIĆ	82773	23,19%
9.	FORCA ZA JEDINSTVO - FORCA PËR BASHKIM – Genci Nimanbegu – Vasel Sinishtaj – Zana Sarvan	5244	1,47%
10.	BOŠNJAČKA STRANKA – RAFET HUSOVIĆ	15124	4,24%
11.	KOALICIJA EVROPSKA CRNA GORA – MILO ĐUKANOVIĆ	165380	46,33%
12.	ZAJEDNO	1384	0,39%
13.	SRPSKI NACIONALNI SAVEZ –DR RANKO KADIĆ (DSS,SSR i GG)	3085	0,86%

Izvor: Državna izborna komisija Crne Gore, Akt. br. 846 od 15.10.2012. godine

3. Utvrđivanje izbornih lista koje su prešle cenzus

Tabela 5: Pregled izbornih listi koje su „prešle cenzus“

	NAZIV IZBORNE LISTE	Broj glasova	%
1.	“POZITIVNA CRNA GORA – DARKO PAJOVIĆ”	29.881	8,37%
2.	SNP – SOCIJALISTIČKA NARODNA PARTIJA CRNE GORE- I RIJEČ I DJELO	40.131	11,24%
3.	DEMOKRATSKI FRONT – MIODRAG LEKIĆ	82.773	23,19%
4.	BOŠNJAČKA STRANKA – RAFET HUSOVIĆ	15.124	4,24%
5.	KOALICIJA EVROPSKA CRNA GORA – MILO ĐUKANOVIĆ	165.380	46,33%

Izvor: Državna izborna komisija Crne Gore, Akt. br. 846 od 15.10.2012. godine

4. Utvrđivanje izbornih lista koje nijesu prešle cenzus

Tabela 6: Pregled izbornih listi koje nijesu „prešle cenzus“

NAZIV IZBORNE LISTE	
1.	ALBANSKA OMLADINSKA ALIJANSA - ALEANCA RINORE E SHQIPTA
2.	SRPSKA SLOGA
3.	HRVATSKA GRAĐANSKA INICIJATIVA (HGI) – ODLUČNO
4.	DEMOKRATSKA UNIJA ALBANACA – UNIONI DEMOKRATIK I SHQIPTARËVE
5.	ALBANSKA KOALICIJA: DEMOKRATSKI SAVEZ U CRNOJ GORI, DEMOKRATSKA PARTIJA I ALBANSKA ALTERNATIVA KOALICIONI SHQIPTAR: LIDHJA DEMOKRATIKE NË MAL TË ZI, PARTIA DEMOKRATIKE DHE ALTERNATIVA SHQIPTARE
6.	FORCA ZA JEDINSTVO - FORCA PËR BASHKIM – Genci Nimanbegu – Vasel Sinishtaj – Zana Sarvan
7.	ZAJEDNO
8.	SRPSKI NACIONALNI SAVEZ – DR RANKO KADIĆ (DSS, SSR i GG).

Izvor: Državna izborna komisija Crne Gore, Akt. br. 846 od 15.10.2012. godine

5. Utvrđivanje izbornih rezultata liste pripadnika hrvatskog naroda

- Član 94 stav 2 tačka dva Zakona o izboru odbornika - utvrđuje se da li je lista koja je na izborima predstavljala pripadnike **hrvatskog naroda** u Crnoj Gori ostvarila rezultat od **0.35%**
- Glasanje za Hrvatsku građansku inicijativu (HGI) primjer **strateškog glasanja?**

HGI opet osvojio srca sjevernjaka

Stranka kojoj je na čelu Adrijan Vuksanović, kao i 2016. dobijala glasove u opštinama Crne Gore gdje Hrvata po rezultatima popisa uopšte nema

6. Utvrđivanje izbornih rezultata liste manjina

- Ukoliko lista koja predstavlja manjinske narode pređe zakonski cenzus onda se **afirmativna akcija** ne primjenjuje
- U procesu utvrđivanja rezultata manjinskih naroda postoje dvije faze
 - **Faza 1:** konstatovanje ukupnog broja glasova koje je ostvarila izborna lista
 - **Faza 2:** konstatovanje koje liste nijesu prešle zakonski cenzus (3%)
- Da bi stekle pravo na učešće u raspodjeli mandata, moraju osvojiti **najmanje 0.70%** glasova.
- Nakon toga se osvojeni glasovi lista zbrajaju u **zbrinu**

6. Utvrđivanje izbornih rezultata liste manjina

Tabela 7: Pregled ukupnog broja glasova koje su osvojile liste manjinskog albanskog naroda

	NAZIV IZBORNE LISTE	Br. glasova	%
1.	ALBANSKA OMLADINSKA ALIJANSA - ALEANCA RINORE E SHQIPTARËVE	531	0,15%
2.	DEMOKRATSKA UNIJA ALBANACA – UNIONI DEMOKRATIK I SHQIPTARËVE	2848	0,80%
3.	ALBANSKA KOALICIJA: DEMOKRATSKI SAVEZ U CRNOJ GORI, DEMOKRATSKA PARTIJA I ALBANSKA ALTERNATIVA KOALICIONI SHQIPTAR: LIDHJA DEMOKRATIKE NË MAL TË ZI, PARTIA DEMOKRATIKE DHE ALTERNATIVA SHQIPTARE	3824	1,07%
4.	FORCA ZA JEDINSTVO - FORCA PËR BASHKIM – Genci Nimanbegu – Vasel Sinishtaj – Zana Sarvan	5244	1,47%

Izvor: Državna izborna komisija Crne Gore, Akt. br. 846 od 15.10.2012. godine

7. Spisak svih izbornih listi koje učestvuju u raspodjeli

- Raspodjeljuje se 80 mandata, dok je jedan preostali **rezervisan** za predstavnike hrvatskog naroda (ne sadrži D'Hondtov količnik)

Tabela 9: Pregled svih izbornih listi koje su stekle pravo učešća u raspodjeli manadata

	NAZIV IZBORNE LISTE	Br. glasova	%
1.	"POZITIVNA CRNA GORA – DARKO PAJOVIĆ"	29881	8,37%
2.	SNP – SOCIJALISTIČKA NARODNA PARTIJA CRNE GORE- I RIJEČ I DJELO	40131	11,24%
3.	DEMOKRATSKI FRONT – MIODRAG LEKIĆ	82773	23,19%
4.	BOŠNJAČKA STRANKA – RAFET HUSOVIĆ	15124	4,24%
5.	KOALICIJA EVROPSKA CRNA GORA – MILO ĐUKANOVIĆ	165380	46,33%
6.	Zbirna izborna lista manjinskog albanskog naroda	11916	3,34%

Izvor: Državna izborna komisija Crne Gore, Akt. br. 846 od 15.10.2012. godine

8. Određivanje broja mandata

- **Prvi korak** - razvrstavanje količnika po listama
- Broj mandata koji će lista dobiti određuje tako što se ukupan broj glasova koji je dobila određena lista dijeli sa nizom djelilaca (1, 2, 3...80)
- Dobijeni količnici se **razvrstavaju po veličini** i bira se onoliko najvećih količnika koliko se odbornika bira
- D'Hondt "**favorizuje veće partije**"

Tabela 10: Razvrstavanje količnika po listama

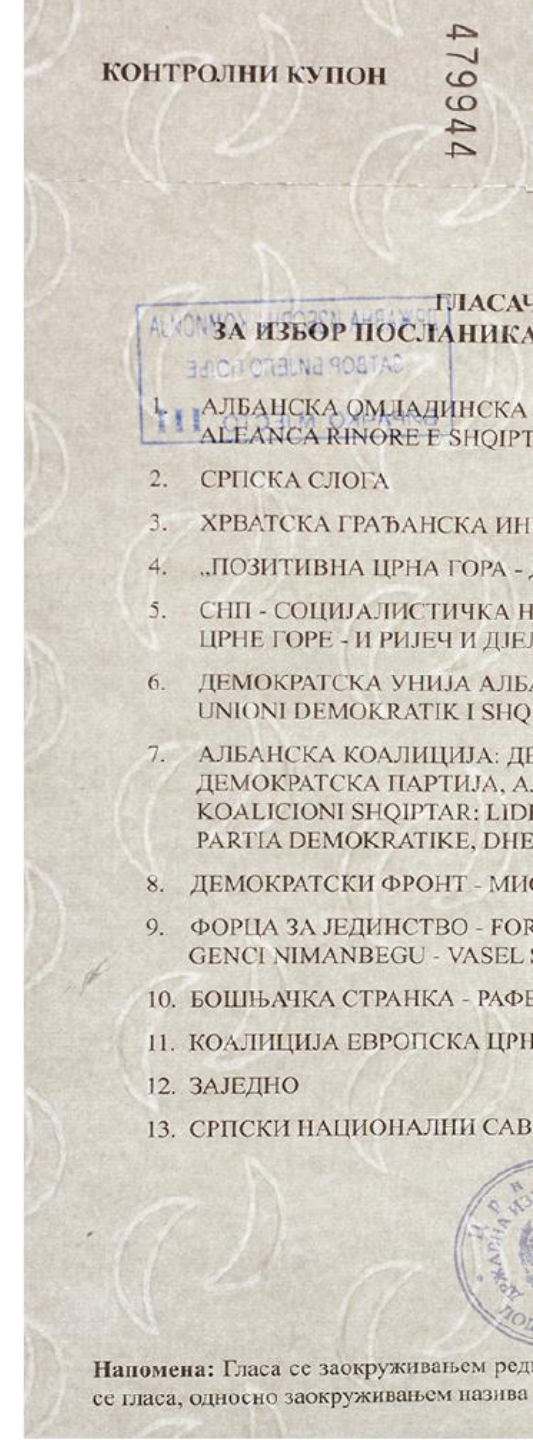
Djelilac	Količnici					
	Koalicija Evropska Crna Gora - Milo Đukanović	Demokratski front - Miodrag Lekić	SNP - Socijalistička narodna partija Crne Gore - I RIJEC I DJELO	Pozitivna Crna Gora - Darko Pajović	Bošnjačka stranka - Rafet Husović	Liste Albanskog manjinskog naroda
1	165380.00	82773.00	40131.00	29881.00	15124.00	11916.00
2	82690.00	41386.50	20065.50	14940.50	7562.00	5958.00
3	55126.67	27591.00	13377.00	9960.33	5041.33	3972.00
4	41345.00	20693.25	10032.75	7470.25	3781.00	2979.00
5	33076.00	16554.60	8026.20	5976.20	3024.80	2383.20
6	27563.33	13795.50	6688.50	4980.17	2520.67	1986.00
7	23625.71	11824.71	5733.00	4268.71	2160.57	1702.29
8	20672.50	10346.63	5016.38	3735.13	1890.50	1489.50
9	18375.56	9197.00	4459.00	3320.11	1680.44	1324.00
10	16538.00	8277.30	4013.10	2988.10	1512.40	1191.60
11	15034.55	7524.82	3648.27	2716.45	1374.91	1083.27
12	13781.67	6897.75	3344.25	2490.08	1260.33	993.00
13	12721.54	6367.15	3087.00	2298.54	1163.38	916.62
14	11812.86	5912.36	2866.50	2134.36	1080.29	851.14
15	11025.33	5518.20	2675.40	1992.07	1008.27	794.40

Veličina izborne jedinice

- **Gerrymandering** - prekrajanje izbornih jedinica kao osnov potencijalnih manipulacija
- **Tri dileme** pri uspostavljanju granica izbornih jedinica
 - Određivanje opštih kriterijuma
 - Određivanje da li je cijela država jedna izborna jedinica
 - Određivanje da li izborna jedinica ima jednog ili više predstavnika
 - Određivanje da li ima više manjih izbornih jedinica ili manji broj većih
- Crna Gora danas **jedna izborna jedinica** (*at large*)
 - Na izborima 1906. godine Crna Gora bila podijeljanu 56 kapetanija i 6 varoši sa po jednim predstavnikom
 - U KSHS na izborima 1922. Crna Gora bila jedna od ukupno 56 izbornih jedinica
 - Od obnove višestranačka dva izuzetka: izbori 1990. i 1996. godine

Tip i način glasanja

- Ordinalno vs. **kategorijalno** glasanje: za koliko kandidata/partija birač glasa
- U Crnoj Gori na snazi kategorijalno glasanje za **partijske liste** ili predsjednika
- Glasanje se vrši zaokruživanjem broj ispred liste ili kandidata
- Tipovi partijskih lista:
 - **Zatvorene blokirane partijske liste**
 - Zatvorene neblokirane partijske liste
 - Otvorene partijske liste
- Kod zatvorene blokirane liste birač **nema mogućnost** da iskaže preferencije za jednog ili više kandidata na listi (određivanje redoslijeda)

Mjere za povećanje učešća žena

- Sistem partijskih lista je pogodan za uvođenje **institucionalnih mjera** za unaprijeđenje učešća žena u predstavničkim domovima
- Izmjenama u izbornom zakonu iz 2011. godine prvi put je uvedena kvota za prisustvo „manje zastupljenog pola”
 - **Propis:** Kao uslov da lista bude verifikovana od strana organa izborne administracije, uveden je princip da mora biti najmanja 30% kandidata manje zastupljenog pola
 - **Problem:** nijesu unaprijed određena mjesta za kandidate manje zastupljenog pola pa su najčešće završavale na kraju izbornih listi
- Norma je promijenjena nakon izbora 2012. godine uvođenjem **„zip sistema”**
 - **Propis:** Kao uslov da lista bude verifikovana od strane organa izborne administracije na njoj mora biti najmanje 30% kandidata i među svaka 4 kandidata na listi jedan mora biti iz manje zastupljenog pola. Dodatak: u slučaju prestanka mandata mjesto će uzeti idući kandidat iz redova manje zastupljenog pola

Ovo su kandidati za poslanike koalicije Demokrata i URE u nastavku:

1. mr Aleksa Bečić - magistar ekonomije
2. dr Dritan Abazović - doktor političkih nauka
3. mr Momo Koprivica - magistar pravnoekonomskih nauka
4. Zdenka Popović - dipl. ekonomistkinja
5. Miloš Konatar - dipl. ekonomista
6. Boris Bogdanović - dipl. pravnik
7. Dragan Krapović - dipl. pravnik
8. Ana Novaković Đurović - spec. sci međunarodni odnosi
9. Vladimir Martinović - dipl. pravnik
10. Stevan Katić - dipl. ekonomista
11. Filip Adžić - turizmolog
12. mr Anđela Peković - magistar međunarodnih odnosa

Predšednički izbori u Crnoj Gori

Predšednički izbori

- **Dvokružni većinski** izborni sistem
 - U prvom krugu potrebna apsolutna većina (50 + 1) za izbor
 - U drugi krug idu dva najbolje rangirana kandidata, pobjeđuje kandidat sa više glasova
- Pravo kandidature – kandidat koji dokaže zadovoljavajući nivo podrške (na izborima 2023. godine - **8000 autentičnih potpisa**)
- Ustavno ograničenje – **ukupno dva mandata**
 - Izuzetak: slučaj Vujanovićevog trećeg mandata
- **Trajanje mandata** - 5 godina

Đukanović i Milatović idu u drugi krug

Predsjednik Crne Gore biće izabran u drugom izbornom krugu 2. aprila 2023.

Milo Đukanović

Demokratska partija socijalista

35,2%

Jakov Milatović

Pokret Evropa sad

29,2%

Andrija Mandić

Demokratski front

19,3%

Aleksa Bečić

Demokratska Crna Gora

10,9%

Draginja Vuksanović Stanković

Socijaldemokratska partija

3,2%

Goran Danilović

Ujedinjena Crna Gora

1,4%

Jovan Radulović

nezavisni kandidat

0,8%

